

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена розгляду основних прийомів перекладу англійських економічних термінів, які не мають терміна-еквівалента в українській мові. Аналізуються причини безеквівалентності, визначаються шляхи перекладу однокомпонентних та багатоконпонентних економічних термінів.

Ключеві слова: економічний термін, прийом перекладу, безеквівалентний, англійська мова, українська мова.

Савицька Л.В. Особенности перевода английских экономических терминов на украинский язык. *Статья посвящена рассмотрению основных приёмов перевода английских экономических терминов, которые не имеют термина-эквивалента в украинском языке. Анализируются причины безэквивалентности, определяются способы перевода однокомпонентных и многокомпонентных экономических терминов.*

Ключевые слова: экономический термин, приём перевода, безэквивалентный, английский язык, украинский язык.

Savytska L.V. Particular qualities of English economic terms translation into Ukrainian. *The article highlights the main ways of translation of English economic terms having no equivalent in the Ukrainian. The main reasons which cause non-equivalence have been analyzed; the methods of translation of English one-component and multi-component economic terms have been distinguished.*

Keywords: economic terms, translation method, non-equivalence, English, Ukrainian.

Проблема перекладу термінів з англійської мови на українську була й залишається однією з найбільш актуальних у сучасному перекладознавстві. Дослідження питання передачі термінів у процесі перекладу проводились науковцями В.І. Карабаном, Ф.О. Циткіною, Н.Г. Александровою, Л.І. Борисовою, В.П. Даниленко тощо. Особливий інтерес викликає цей процес для галузі економіки, оскільки за останнє десятиріччя саме вона зазнала інтенсивного розвитку. Економічна терміносистема англійської мови є чисельною та розгалуженою, що може викликати певні труднощі в процесі перекладу.

Метою статті є визначити методи перекладу англійських економічних термінів, які не мають відповідних еквівалентів в українській мові.

Економічна терміносистема динамічно розвивається, знаходиться в тісному контакті з життям і розвитком суспільства, реагує на зміни мовної ситуації, передає наукову інформацію. Тому це дослідження є, безперечно, актуальним, оскільки сучасні наукові перекладацькі студії спрямовані на вивчення чинників, що впливають на вибір варіанта перекладу та їх зв'язку зі специфікою мови перекладу.

Об'єктом дослідження є економічні терміни англійської мови. Предметом – способи перекладу економічних термінів англійської мови в умовах безеквівалентності.

Безеквівалентні англійські економічні терміни хоча й не становлять значну кількість в економічній терміносистемі, але можуть викликати певні

труднощі при перекладі. Необхідно враховувати й те, що при передачі іншою мовою не стоїть завдання перекладу всіх компонентів лексичної одиниці, адже переклад не є простою зміною слова вихідної мови словом мови перекладу.

«Тимчасово безеквівалентні» англійські економічні терміни складають 9,4% від загального числа виділених нами термінів. Визначення «тимчасово безеквівалентні» видається нам досить точним із двох причин. З одного боку, воно підкреслює, що проблема відсутності терміна-еквівалента в жодному випадку не означає принципової неперекладності терміна і може бути розв'язана за допомогою використання інших мовних засобів. З другого боку, це визначення побічно вказує на причину безеквівалентності (тимчасове відставання однієї з мов у розвитку системи понять у тій або іншій галузі) і на екстралінгвістичні передумови її усунення (подолання «відставання» в ході подальшого розвитку професійної сфери, у тому числі завдяки міжнародній діловій комунікації) [3: 111]. Тому до безеквівалентної економічної термінології можна віднести ті терміни, що іменують явища (поняття), які не представлені в понятійному апараті української економічної сфери через певні причини: *custodian*; *temporary difference*; *valuation allowance* та інші. Варто зазначити, що відсутнім у мові перекладу може бути саме еквівалентний термін, однак поняття може існувати в українській економічній реальності. Розуміння та вибір способу перекладу таких лексичних одиниць може відбуватися тільки з урахуванням певної екстралінгвістичної ситуації живання термінів, адже саме ситуація дозволяє усвідомити специфіку змісту терміна. Терміни, що іменують явища, які виникли в українській дійсності (зокрема, в останньому десятилітті), але й досі ще не сформували окрему категорію в понятійному апараті відповідної професійної сфери. Недиференційоване видове поняття є причиною відсутності терміна (*dilutive securities* – цінні папери, які поширюють капітал; *group voting* – голосуючі акції групи (компаній); *mortgage backed liability* – зобов'язання, забезпечені заставою нерухомості; *parent holding* – акції у власності материнської компанії; *termination income benefit* – грошова виплата, що видається після закінчення терміну дії договору).

Відзначимо, що в термінів другого типу немає саме терміна-еквівалента, але інколи існує еквівалент, що рекомендується двомовними словниками, – передтермін, що є поєднанням термінів і загальноживаних лексичних одиниць. Такий еквівалент передає значення терміна, але не відповідає вимогам, що висувуються до термінів: він не позначає видового поняття в системі мови, не характеризується стислістю, незмінністю структури, семантичною злитністю. Таким чином, відмінності в системі понять двох мов, зумовлені екстралінгвістичними чинниками, створюють об'єктивні умови для виникнення безеквівалентності.

Міжмовне зіставлення терміносистем дозволяє виявити, які саме мовні одиниці можуть бути використані для забезпечення еквівалентного перекладу тимчасово безеквівалентних термінів, виходячи з ресурсів загальноживаної і спеціальної лексики.

Розглянемо способи перекладу безеквівалентних термінів. Безеквівалентні однослівні терміни представлені в нашій вибірці одиничними випадками. При їх перекладі застосовуються такі прийоми:

- 1) вибір українського терміна або загальноживаного слова (рідше словосполучення) з близьким значенням;
- 2) транскрипція, транслітерація;
- 3) описовий (роз'яснювальний) переклад.

Англійський термін *discontinuity* можна перекласти словосполученням *припинення діяльності*. Добір терміна (слова) з подібною семантикою також дозволяє перекласти термін *benchmark*. *Benchmark* – показник, на який орієнтується керівництво компанії при формуванні будь-якої стратегії (маркетингової, фінансової, виробничої); це той стандарт, який установлює для себе компанія, порівнюючи цілі й результати своєї діяльності з відповідними основними показниками діяльності конкурентів для формування цільових стратегічних показників. Сам процес виявлення основних стратегічних показників і визначення їх цільових значень на основі показників конкурентів і вибраних стратегічних завдань позначається терміном *benchmarking*. Це поняття передбачає принципово новий підхід до формування стратегії на базі системи ключових показників, що створює всі передумови для його закріплення в терміносистемі української мови.

Приєм транскрипції (транслітерації) при перекладі може використовуватися обмежено: з одного боку, він вимагає наявності в терміна певної звукової будови й закінчення; з іншою, необхідне органічне включення записування в систему понять відповідної галузі.

Транслітерація і транскрипція доречні, коли український еквівалент відсутній у зв'язку з відсутністю такого явища в українській економічній професійній сфері, а пояснення є надто громіздким, наприклад: *hedger* – хеджер, *hedging* – хеджінг, хеджування, *netting* – нетинг, *acceptor* – акцептор, акцептант. Транскрипція доречна й при перекладі терміна *outsourcing*, що позначає передачу виконання господарської операції іншій організації (з метою зменшення витрат і концентрації на основних видах діяльності). Він не має українського еквівалента, оскільки механізм, що позначається ним, ще не настільки давно поширився за кордоном, і поки практично не використовується українськими підприємствами. Добір схожого за значенням українського слова в даному випадку неможливий; описовий переклад видається дуже громіздким, тому для перекладу терміна може бути рекомендована транскрипція – *аутсорсинг*. Уживання цього прийому перекладу демонструє тенденцію до інтернаціоналізації української економічної терміносистеми. І тому деякі економічні терміни, поширені в різних мовах, запозичаються, а не пояснюються. Крім того, відомо, що однією з вимог до терміна буде підпорядкування цим вимогам, навіть через втрату певної метафоричності, яка притаманна деяким англійським економічним термінам, наприклад: *captive funds* – кептивні фонди, а не «захоплені у полон фонди». Транслітерація та транскрипція застосовуються при перекладі власних назв, а також деяких аббревіатур, наприклад: *cif terms* – умови сіф, *DAGMAR model* –

модель ДАГМАР. Деякі безеквівалентні однослівні терміни беруть участь у формуванні складених термінів.

При перекладі безеквівалентних складених термінів ІМ слід звертати увагу на їхню структуру: який саме терміноелемент означає невласливу систему мови інтегральну або диференціальну ознаку, що формує поняття, яке не має аналогів у категоріальній системі мови.

Безеквівалентність характерна для незначної кількості однослівних термінів фінансової звітності, і лише деякі з них беруть участь у формуванні похідних складених термінів. Якщо значення безеквівалентного ключового терміна передає український термін (або загальноновживане слово) схожій семантики, то і в перекладі похідного терміна відповідний терміноелемент рекомендується перекладати тим же способом. У значній більшості випадків для передачі значення складеного терміна може використовуватися калькування.

При перекладі значної кількості безеквівалентних похідних термінів ІМ особливою складністю є передача значення неядерного елемента, за допомогою якого спеціалізується поняття-гіперонім, що позначається ключовим терміном і має аналог у мові (*deferred tax; listed company; marketable securities; quoted market value*).

Застосування прийому калькування при перекладі економічних термінів можливе у зв'язку з приналежністю англійської та української мови до єдиної індоєвропейської сім'ї, що обумовлює існування спільних структурних рис. Саме прийом калькування забезпечує відтворення смислової структури лексичної одиниці. Структурна спорідненість мов, наявність у цих мовах подібних структурних моделей є умовою, яка впливає на процес запозичення [2: 177]. Адже вплив чужої мови – не є тільки зовнішнім фактором, він пов'язаний з внутрішнім, іманентним розвитком мови [2: 107]. Калькування є доречним у випадках, коли його застосування не призводить до буквализму. Наприклад, *basic earnings per share* – базовий дохід на одну акцію, *revolving credit* – револьверний кредит, *industrial spiral* – інфляційна спіраль.

Транспозиція та калькування застосовуються також при перекладі економічних термінів, що є препозитивно-атрибутивними словосполученнями. Складність перекладу таких термінів полягає у відмінності структур англійської та української мов і полісемантичності компонентів. Для адекватного перекладу таких термінів-словосполучень необхідно встановити семантичні зв'язки між компонентами терміна, зрозуміти значення кожного компонента окремо, вибудувати переклад терміна відповідно до норм мови перекладу. У таких випадках може застосовуватися синтаксична транспозиція (переклад за допомогою перестановки членів словосполучення), наприклад: *general obligation bond* – облігація під загальне зобов'язання, *plastic card transaction* – розрахункові сплати за допомогою пластикових карток.

На особливу увагу заслуговує переклад англійських економічних термінів з метафоричним значенням. Як відомо, метафоричність створює певний образ, що зменшує семантичну інформацію. Переклад таких термінів

вимагає або пошуку метафоричного українського терміна, еквівалентного за значенням, або неметафоричного відповідника. В останньому випадку зникає певна образність, притаманна англійському терміну, та зменшується семантична компресія. Це призводить до збільшення форми вираження українського терміна, наприклад, *pegging prices* – заморожування заробітної плати (*peg* означає прищипка), *turnkey project* – об'єкт, що здається під ключ, *sunrise industry* – галузь, що зазнає піднесення (*sunrise* означає схід сонця), *piggy backing* – об'єднання різнорідних проектів.

Интерес викликає переклад складних термінів, які є утворенням специфічної конструкції (так звані лексикалізовані синтаксичні конструкції, голофразис або компресиви). Специфікою таких слів є те, що вони є суто англійським мовним явищем і відсутні в українській мові. Зазвичай такі терміни формуються зі складного слова, утвореного оказіональним шляхом, та простим терміном. При перекладі компресія таких термінологічних словосполучень утрачається, і вони перекладаються описовим способом відповідно до норм української мови. Наприклад: *going-out-of-business sale* – ліквідаційний розпродаж; *written-down-value method* – облік із залишкової вартості; *step-by-step implementation* – поетапне здійснення; *off-balance-sheet transaction* – позабалансова операція.

Описовий переклад терміна спрямовується на роз'яснення значення терміна. Описовий переклад бажано використовувати, коли переклад терміна не може адекватно передати його значення згідно з нормами української мови. Інколи однокомпонентний термін перетворюється на багатоконпонентний, який більше схожий на тлумачення терміна, ніж на термін, наприклад, *strangle* – подвійний опціон з одночасним продажем або купівлею опціону пут і опціону кол із різними цінами реалізації. Інший термін – *triangular merger* – у своїй структурі містить компонент, який називає геометричну фігуру, що надає йому певної символічності, яка, однак, повністю втрачається в результаті перекладу – поглинання шляхом злиття компанії-об'єкта з дочірньою компанією поглинача. Розширення синтаксичної структури терміна ускладнює процес перекладу, однак дозволяє точно передати значення відповідного терміна.

При перекладі антонімічних термінів *listed company* – компанія, акції якої продаються на фондовій біржі і *publicly traded company* – компанія, акції якої продаються на позабіржовому ринку, використовується описовий переклад, оскільки в результаті калькування була б утворена лексико-граматична структура, що не відповідає нормам української мови (компанія, яка вільно продається, або компанія, виставлена на позабіржовий ринок) і що не дозволяє адекватно передати значення термінів.

Проблема перекладу термінологічної лексики, на перший погляд, досить ґрунтовно досліджена в сучасному перекладознавстві. Однак переклад термінів, які не мають еквівалентів в мові перекладу залишається актуальним питанням. Структурні, семантичні, синтаксичні відмінності термінів англійської та української мов створюють труднощі у виборі способу перекладу.

Крім того, існування англійських термінів, які ще не мають відповідника в українській мові (наприклад, *merry-go-round transaction*, *death valley*, *free riding*) відкривають нові перспективи для подальшого дослідження, що становить інтерес як для теорії мови, так і для практики зіставлення мов.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі пов'язані з більш детальним дослідженням перекладу безеквівалентних англійських економічних термінів українською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Гавранек Б.К.** К проблеме смешения языков / Б.К. Гавранек // Новое в лингвистике. – М. : Прогрес, 1972. – № 6. – С. 94–112. 2. **Д'яков А.С.** Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько. – К. : KM Academia, 2000. – 218 [1] с. 3. **Циткіна Ф.О.** Термінологія й переклад / Ф.О. Циткіна– Львів : ВЛІ, 2003. – 187 с.